

TYTTI RANTANEN

Pantagruelin nujakoinnin ja naljailun maustama merimatka

François Rabelais, *Pantagruelin neljäs kirja, jossa kerrotaan kelpo Pantagruelin sankarillisista teoista ja pubeista* (Le Quart Livre des faits et dits héroïques du bon Pantagruel, 1552). Suom. Ville Keynäs. Esipuhe & viitteet Arto Kivimäki. Siltala, Helsinki 2014. 345 s.

Lääkäri, kirjailija François Rabelais'n (arviolta 1494–1553) lystikkään pisteliäät kirjat Gargantua-jättiläisen ja varsinkin tämän pojan Pantagruelin temmeltyksestä ovat kääntyneet suomeksi hitaanlaisesti. Käännösten sarjan aloitti Erkki Ahti vuonna 1947 suomentamalla *Suuren Gargantuan hirmuisen elämän*, jatkoa tarjosi hänen kaimansa Erkki Salo vuonna 1989 (*Pantagruel, dipsodien kuningas*). Odotteluvälit ovat tihentyneet Ville Keynäsän tartuttua viestikapulaan. Vuonna 2009 ilmestynyttä kolmatta osaa seurasi viidessä vuodessa *Pantagruelin neljäs kirja*.

Keynäsän suomentamat teokset voivat karistaa varhempien osien kaltaista hupailua odottavan lukijan kannoiltaan, mutta se ei ole suomentajan vika¹. Ranskalaisen kirjallisuuden kääntäjiemme kärkinimi notkistaa suomen kielen selkänahkaa ja roimii menemään niin että raikaa. Suomenos tasapainoilee taitavasti Rabelais'n rekistereissä härskiyksistä hillitympään piikittelyyn. Ronskiudet vain ovat jäädä alakynten kuivemman ja oppineemman kynäilyn edessä.

Pantagruelin neljäs kirja liittyy tarunhoitoisten matkakertomusten (Iason ja argonautit, Odysseia, Gulliverin retket) jatkumoon. Esipuheensa alussa Arto Kivimäki yhdistääkin teoksen syntyäikansa löytöretkihuumaan. Pantagruelin ystävä Panurge mieli etsiä morsion ja purjehtii Pantagruelin ja sekalaisen seurakunnan kanssa kysymään neuvoa Bacbucin pyhän pullon oraakkelilta. Lopussa ei päästä sen paremmin pullon hengen luo kuin avioliiton satamaankaan, mutta matka on maustettu monenmoisella käänteellä. Kerronnan etualalla ovat loputtomat sanaleikit, häväistysjutut ja hengästyttävän liioittelevat listat. Vaikka dis-kuteeraus toissijaistaa toiminnan, nu-

jakoinnilla ja ilonpidolla on sentään silloin tällöin sijansa. Selitystä kostutetaan tuon tuostakin. Toisaalta tarinoissa, kuten kertomuksessa riidahaastajasta, toistuu *slapstick*-väkivallan koominen kohtuuttomuus ja sakean sakinhivutuksen sulot.

Kivimäki luonnehtii Pantagruelistä sukeutuneen neljännessä kirjassa ”tiedonjonon enkelin” ja filosofikuninkaan, ”jonka tekoja ohjaa sokraattinen henki” (15). Komiikka jääkin hänen ”diabolisen vastavoimansa”, Panurgen harteille. Kun piruparka myrskyn tullen panikoi (ja jälkikäteen kiistää kaiken), karski hengenmies, Veli Johannes, saa aihetta haukkua häntä ”saatanan nahkamunaksi” ja ”paskaparkupilliksi” (116).

Uskomattomuuksien äärelle päästään luvuissa, jossa matkamiehet antavat aimo löylytyksen Raakasarella asuville makkaroille. Oma mikrotason viisautensa piilee jo 38. luvun otsikossa ”Kuinka ihmisten ei tule väheksyä makkaroita”. Makkaroiden suurin vihollinen taas on Paasto, jonka monimuotoisuutta kuvaillaan sivutolkulla:

”Kun hän polkee jalkaa, tulee viiden vuoden viivästys ja tauko.

Kun hän peräännyty, tulee mereneläviä.

Kun hän kuolaa, tulee kyläleipomoita.

Kun hänellä on ääni käheä, tulee maurilaisia tansseja.” (159)

Makkaroista ja muista kansanomaisuuksista huolimatta Rabelais'n kritiikki terästyy yhä vakavamielisemmäksi. Satiirikon naurulla ei juhlita, ja sensuuri on alituinen riesa. Rabelais'n teksti on oppinutta lukuisine hienonhienoine historiallis-kulttuuris-filologisine viittauksineen, joita Kivimäki tarkasti jäljittää. Juuri pikkutarkka viitteistö paljastaa, ettei mikään vanhene niin julmasti kuin ajankohtaisuuksia tölvivä huumori. Toisaalta teoksessa väännellään myös antiikin myyttejä tai *Raamatun* perisyntioppia, aikansa yleissivistystä, joiden etäisyys kirjailijaan on silti vuosisadoissa mitattuna suurempi kuin meidän Rabelais'hen.

Kirkonisien kanssa kahinoanut Rabelais huomauttaa suojelijalleen Châtillonin kardinaalille omistetun teoksensa saatteeksi, että on perusteetonta panettelua väittää hänen kirjojaan kerettiläisiksi. Harhaoppisuuden sijaan ne viljelevät yksinomaan ”hilpeää hulluttelua, joka ei loukkaa sen enempää Jumalaa kuin Kuningastakaan” (23). Loppujen loppuksi naurettavat pikkumaisuudet kumpuavat kirkollisten opinkappaleiden sijaan ihmisyydestä vajavaisuuksineen. Saatamme itsemme jatkuvasti naurunalaiseksi, osoittaa Rabelais. Naurakaamme siis.

Viite & Kirjallisuus

- 1 Jyrki Siukonen, Tönkkökives ja helisevä hullu. *niin & näin* 3/2010, 123–125.